

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

สังคมคุณภาพ คือ สังคมที่ยึดหลักความสมดุลพอดีและพึ่งตนเองได้ ทุกคนควรมีโอกาสและความเสมอภาคที่จะพัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ เพื่อเป็นคนดี คนเก่งพร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกสาธารณะและมีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีมีเมืองและชุมชนน่าอยู่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) จิตสาธารณะเป็นลักษณะสำคัญของการเป็นพลเมืองดีของประเทศ เพราะบุคคลที่มีจิตสาธารณะจะเป็นผู้ที่ตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะต้องดูแลรักษาทรัพย์สินส่วนรวมของสังคม และตระหนักในสิทธิของตนเองไม่ล่วงล้ำสิทธิของผู้อื่น (ลักคาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ, 2546) การส่งเสริมให้บุคคลมีจิตสาธารณะจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้บุคคลตระหนักในคุณค่าของตนเองและส่วนรวม

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2552) ได้สรุปถึงปัญหาจากการขาดจิตสาธารณะที่อยู่ใกล้ตัวเรา ตลอดเวลาที่ทุกคนต้องตระหนัก เช่น ปัญหายาเสพติด ซึ่งเกิดจากความเห็นแก่ตัวของผู้ชาย ไม่นึกถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นต่อสังคมโดยรวม ปัญหาการปล่อยน้ำเสียออกจากโรงงาน โดยไม่ผ่านการบำบัด ทำให้เกิดความเสียหายต่อการเกษตรและชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ปัญหาการจอดรถยนต์โดยไม่ดับเครื่องยนต์ ทำให้เกิดควันพิษโดยเฉพาะเมืองใหญ่ ปัญหาทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลาย ทำให้เกิดภาวะโลกร้อน ปัญหาเด็กถูกทอดทิ้ง ทำให้เกิดปัญหาด้านการเลี้ยงดูให้เป็นเด็กที่มีคุณภาพ ซึ่งต้องเป็นผู้ใหญ่ในการพัฒนาสังคมในอนาคต ปัญหาการใช้ทางเท้าสาธารณะเพื่อประโยชน์ส่วนตัว โดยไม่คำนึงถึงส่วนรวม เช่น ร้านค้าต่าง ๆ ในเมืองใหญ่ ซึ่งทำให้ผู้สัญจรไปมาไม่มีทางเดินและอาจเกิดอุบัติเหตุได้เมื่อต้องลงไปเดินในถนน ปัญหาการทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลอง ทำให้เน่าเสีย เป็นมลภาวะทางน้ำ สัตว์น้ำถูกทำลาย และใช้ในการอุปโภคบริโภคไม่ได้ ปัญหาการฉีดยาเร่งเนื้อแดงในสัตว์เลี้ยง โดยเฉพาะสุกร ซึ่งมีผลต่อโรคมะเร็งไข้เจ็บในมนุษย์ เช่น โรคมะเร็งเป็นต้น ปัญหาการดื่มสุรา การขับขี้อยนต์และรถจักรยานยนต์ ในวันเทศกาลต่างๆ ทำให้เกิดอุบัติเหตุสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินจำนวนมาก ปัญหาดังกล่าวนับว่าเป็นผลจากการขาดจิตสาธารณะทั้งสิ้น ดังนั้น จิตสาธารณะจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดกับทุกคนในสังคมทั้งในระดับโลกและระดับประเทศ และระดับตัวบุคคลที่ต้องหันมาให้ความสำคัญและตระหนักในสิ่งนี้อย่างเร่งด่วนการสร้างคนให้มีจิตสาธารณะ จึงมีความสำคัญต่อบุคคล องค์กร สังคม และประเทศชาติอย่างมาก

ถ้าเราสามารถปลูกฝัง ส่งเสริม หรือพัฒนาให้คนมีจิตสำนึกสาธารณะ ด้วยวิธีการต่าง ๆ จะทำให้คนในชาติมีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน อาสาดูแลรับผิดชอบสมบัติส่วนรวม มีการใช้สมบัติส่วนรวมอย่างเห็นคุณค่า ใช้อย่างทะนุถนอม รู้จักการแบ่งปันโอกาสในการใช้ของส่วนรวมให้ผู้อื่น ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด การทำลายสาธารณะสมบัติต่าง ๆ จะลดลง การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้องก็จะลดลง ซึ่งการสร้างและปลูกจิตสาธารณะให้แก่คนในชาติ ให้มีความรัก ความห่วงใย ความเอื้ออาทรต่อกันคนอื่นและสังคมโดยรวม การมีคุณธรรมจริยธรรม การมีจิตที่คิดสร้างสรรค์เป็นกุศล และมุ่งทำกรรมดีที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คิดในทางที่ดีไม่ทำลายเบียดเบียนบุคคล สังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อคนส่วนใหญ่มีจิตสาธารณะจะนำไปสู่สังคมและชุมชนที่เข้มแข็ง สงบสุข และมีการพัฒนาที่ยั่งยืนทันอารยประเทศ

กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ให้ความสำคัญกับการสร้างเด็กให้มีจิตสาธารณะ ซึ่งในระดับสถานศึกษา จิตสาธารณะนับได้ว่าอยู่ในความสนใจของนักการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องอย่างมาก โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดไว้ในมาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานที่ 1 ว่าคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก โดยคนไทยต้องเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข ตัวบ่งชี้คือ กำลังกาย กำลังใจที่สมบูรณ์ ความรู้และทักษะที่จำเป็นและเพียงพอในการดำรงชีวิต และการพัฒนาสังคม ทักษะการเรียนรู้และการปรับตัว ทักษะทางสังคมคุณธรรม จิตสาธารณะและจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองไทยและพลโลก โดยมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องด้านต่างๆ ให้กับผู้เรียน รวมถึงการรู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม และของประเทศชาติ ซึ่งต่อมากระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความสำคัญกับการมีจิตสาธารณะ ที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การรู้จักดูแลของส่วนรวม รวมถึงรู้จักการรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมและของประเทศชาติ โดยให้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนด “จิตสาธารณะ” เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน 1 ใน 8 ข้อ ที่สถานศึกษาต้องเน้น โดยสถานศึกษาต้องมีชั่วโมงให้เด็กทำกิจกรรมสาธารณะ รวม 165 ชั่วโมง คือประถมศึกษาปีที่ 1-6 จะต้องทำกิจกรรม 60 ชั่วโมง มัธยมศึกษาตอนต้น 45 ชั่วโมง มัธยมศึกษาตอนปลาย 60 ชั่วโมง โดยหวังให้นักเรียนได้ซึมซับสิ่งดีๆ จากการทำกิจกรรมและเป็นนิสัยติดตัวไปจนโต เพราะถ้าสังคมมีคนที่มีจิตสาธารณะมากๆ คนในสังคมมีความเห็นอกเห็นใจกันจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การกำหนด “จิตสาธารณะ” เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน นับว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้อง เพราะการปลูกฝังจิตสาธารณะนั้นควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็ก เพราะเป็นช่วงที่เด็กมีความไวต่อการปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรมอย่างยิ่ง เพราะเด็กยังเป็น “ไม้อ่อน ที่ัดง่าย” การปฏิบัติต่อเด็กอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กทั้งทางร่างกายและจิตใจ จะเป็นการป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้น

เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ได้มาก เพราะในวัยเด็กจะสามารถเห็นความแตกต่าง สามารถคิดเปรียบเทียบ คิดแยกแยะ คิดเชื่อมโยงได้ เด็กจะเริ่มสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัวแทนการสนใจตนเอง (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2538) ถ้าเด็กได้รับการปลูกฝังจิตสาธารณะให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม เมื่อเติบโตขึ้นจะทำให้เขาสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของกระแสเศรษฐกิจและวัฒนธรรมต่างชาติ อันจะส่งผลให้สามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างมีความสุขกาย สบายใจ ตลอดจนเป็นประชาชนที่ดี ที่เหมาะสมของครอบครัว สังคม และประเทศชาติสืบเนื่องต่อไป

จากความสำคัญและความเป็นมาของปัญหาตามที่กล่าวมา ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนกิจกรรมแนะแนวในโรงเรียน จึงได้สำรวจหาข้อมูลเบื้องต้นจากฝ่ายพัฒนาวิชาการของโรงเรียนหนองสองห้องวิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนนำร่องในการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จากรายงานการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนหนองสองห้องวิทยา ปีการศึกษา 2552 ผลการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนทั้ง 8 ข้อ 1 ใน 8 ข้อ คือ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนด้าน “มีจิตสาธารณะ” โดยประเมินจากการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะที่โรงเรียนจัดขึ้น ซึ่งผลการประเมินนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอื่นๆ และต่ำกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 รวมทั้งจากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า มีนักเรียนจำนวนหนึ่งมีลักษณะนิสัยที่ไม่พึงประสงค์ เช่น ไม่ดูแลรักษาของส่วนรวมโดยนำปากกาลบคำผิดมาขีดเขียนบนโต๊ะนักเรียน นั่งโยกทำให้เก้าอี้ขาหักเกิดการชำรุดเสียหาย คนอื่นไม่มีโอกาสได้ใช้ การใช้ของส่วนรวมอย่างสิ้นเปลือง เปิดไฟ เปิดพัดลม เปิดน้ำทิ้งไว้ ไม่ทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อส่วนรวม ไม่ทำเวรประจำวัน ถึงขยะเต็มไม่นำไปเท นำหนังสือจากห้องสมุดไปอ่านไม่นำไปเก็บไว้ที่เดิม ไม่รู้ลำดับก่อนหลังในการใช้ของส่วนรวม การซื้ออาหารรับประทานไม่เข้าแถวหรือลัดคิว เป็นต้น พฤติกรรมดังกล่าวอาจถือได้ว่านักเรียนขาดจิตสำนึกสาธารณะต่อส่วนรวม ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยได้พบเห็นอยู่เสมอ ส่งผลให้ครูผู้สอนและเพื่อนๆ นักเรียน มีทัศนคติไม่ดีต่อนักเรียนเหล่านั้น เพราะทำให้ครูต้องคอยควบคุมดูแลว่ากล่าวตักเตือนอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้อาจทำให้นักเรียนมีลักษณะนิสัยที่ไม่ดีติดตัวไปและเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่มีคุณภาพ เกิดผลกระทบเสียหายต่อบุคคล องค์กร สังคม ประเทศชาติ และระดับโลกต่อไป ปัญหาเหล่านี้สมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนเพื่อปลูกจิตสำนึกให้มีจิตสาธารณะต่อคนอื่นโดยรวม ซึ่งจะนำไปสู่สังคมที่สงบสุข และมีการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา การใช้กิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียน ในฐานะพลเมืองและพลโลกตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

2. คำถามในการวิจัย

กิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ สามารถช่วยพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนให้สูงขึ้นได้หรือไม่

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.1 เพื่อเปรียบเทียบจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ ก่อนและหลังการทดลอง

3.2 เพื่อเปรียบเทียบจิตสาธารณะของนักเรียนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ และนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ

4. สมมติฐานในการวิจัย

4.1 นักเรียนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ มีจิตสาธารณะหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4.2 นักเรียนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ มีจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตในการวิจัย ดังนี้

5.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 โรงเรียนหนองสองห้องวิทยา อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 6 ห้องเรียน รวมจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 259 คน

5.2 กลุ่มตัวอย่าง

นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 โรงเรียนหนองสองห้องวิทยา จำนวน 6 ห้องเรียน ที่ได้ทำแบบวัดจิตสาธารณะ ซึ่งมี 2 ห้องเรียนที่คะแนนเฉลี่ยจิตสาธารณะไม่แตกต่างกัน จากนั้นจึงสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีจับสลากเลือกนักเรียน 1 ห้องเรียนเป็นกลุ่มทดลอง และนักเรียน 1 ห้องเรียน เป็นกลุ่มควบคุม

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรต้น (Independent Variable) คือ กิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ
2. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ จิตสาธารณะ

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 จิตสาธารณะ (Public Mind) หมายถึง ลักษณะการแสดงออกของนักเรียนที่รู้จักใช้รักษา ดูแล เอาใจใส่ต่อสมบัติของส่วนรวม ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ของสังคม โดยพิจารณาจากความรู้ความเข้าใจหรือพฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งแบ่งเป็น 3 ด้านดังนี้

1) ด้านการใช้ หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมของนักเรียนในการใช้ของส่วนรวม การรักษาทรัพย์สิน การดูแลรักษาความสะอาด การไม่ทำลายทรัพย์สินที่เป็นสาธารณสมบัติในโรงเรียน ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนให้เกิดการชำรุดเสียหาย โดยแสดงออกดังนี้

- (1) การดูแลรักษาของส่วนรวม ใช้ของส่วนรวมแล้วเก็บเข้าที่
- (2) ลักษณะการใช้ของส่วนรวม รู้จักใช้ของส่วนรวมอย่างประหยัดและทะนุถนอม

2) ด้านการถือเป็นที่ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการมุ่งปฏิบัติเพื่อส่วนรวมในการดูแลรักษาของส่วนรวมในโรงเรียน ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนในวิสัยที่ตนสามารถทำได้ โดยแสดงออกดังนี้

- (1) การทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อส่วนรวม
- (2) การรับอาสาที่จะทำบางอย่างเพื่อส่วนรวม

3) ด้านการเคารพสิทธิ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม การไม่ยึดครองของส่วนรวมมาเป็นของตน ตลอดจนไม่ปิดกั้นโอกาสของบุคคลอื่นที่จะใช้ของส่วนรวมนั้น โดยการแสดงออกดังนี้

- (1) การไม่ยึดครองของส่วนรวมนั้นมาเป็นของตนเอง
- (2) การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นสามารถใช้ของส่วนรวมนั้น

จิตสาธารณะทั้ง 3 ด้านนี้ สามารถวัดได้จากแบบวัดจิตสาธารณะซึ่งเป็นแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 4 ระดับ โดยแบ่งเกณฑ์การให้คะแนนเป็น 4 ระดับ ได้แก่ เป็นประจำ บ่อยครั้ง นานๆ ครั้ง ไม่เคยทำ ที่ผู้วิจัยได้พัฒนามาจาก เกษฎา หนูรุ่ง (2551)

6.2 กิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ หมายถึง กิจกรรมแนะแนวที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยใช้แนวคิดทฤษฎีการปรับพฤติกรรมทางปัญญา (Cognitive Behavior Modification) ทำการทดลองจำนวน 12 ครั้ง ครั้งละประมาณ 60 นาที เป็นเวลา 4 สัปดาห์ โดยเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกกิจกรรมที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น นักเรียนร่วมเสนอข้อคิดเห็นต่าง ๆ และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 นักเรียนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะ มีจิตสาธารณะต่อตนเองและส่วนรวมมากขึ้น มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในฐานะพลเมืองและพลโลกตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ

7.2 ผลการศึกษาการใช้กิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะใช้เป็นแนวทางสำหรับครู ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องในการปลูกฝังจิตสาธารณะให้กับนักเรียนต่อไป

7.3 ผลจากการวิจัยใช้เป็นแนวทางสำหรับครู ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอื่นๆ ควบคู่กันไปได้